

הומש כס"י משולב

פרשת ויחי, בראשית מז (כה) - ג, פ"ה פסוקים

פרק מז

מבנימין, ושוב לא נולד לי בן, למדני שעתיד אחד משבטי לחלק, ועתה אותה מתנה אני נותן לך ונתתי אתה הארץ הזאת לירענך אתה אחריו עולם:

(ה) ועתה שניבניך הנולדים לך בארץ מצרים עדיבאי אליך מצרימה לפני באי אליך, כלומר שנולדו מפרשת ממני עד שבאתי אצלך ליהם בחשבון שאר בני הם ליטול חלק בארץ איש כנגדו אפרים ומנשה פראובן ושמעון יהודי:

(ו) ומולדתך אשר הולדת אתהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם: ומולדתך וגו'. אם תוליד עוד לא יהיו במנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם בשבטים לענין הנחלה. ואף על פי שנתחלקה הארץ למנין גלגלתם כדכתיב (במדבר כו נד) לרב תרבו נחלתו, וכל איש ואיש נטל בשוה חוץ מן הבכורות, מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו [להטיל גורל הארץ למנין שמות השבטים, ונשיא לכל שבט ושבט, ודגלים לזה ולזה]:

(ז) ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך ואף על פי שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען, ולא כך עשיתי לאמר, שהרי סמוך לבית לחם מתה בעוד בברת ארץ לבא אפרתה כננת ארץ. מידת ארץ, והם אלפים אמה כמידת תחום שבת, כדברי רבי משה הדרשן. ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון, עת הגרד היה, שהארץ חלולה ומנקבת ככברה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם:

ואקברה סס. ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזאדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר (ירמיה לא יד) קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה וגו', והקדוש ברוך הוא משיבה (ירמיה לא טו) יש שכן לפעולתך נאם ה' ושוב בנים לגבולם. ואונקלוס תרגם כרוב ארעא, כדי שיעור חרישת יום [הארץ]. ואומר אני שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת, קרואיד"א בלע"ז [מלוא מחרישה], כדאמרין (ב"מ קז.) כרוב ותני, (יומא מג:) כמה דמסיק תעלא מבי כרבא:

(ח) וירא ישראל את בני יוסף ביקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים, והוא ובניו ממנשה ויאמר מיאולה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה:

(ט) ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתת לי אלהים בזה הראה לו שטר ארוסין ושטר כתובה, וביקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש ויאמר קחם נא אלי ואברכם. זהו שאמר הכתוב (הושע יא ג) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרעותיו, תרגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים, עד שלקחן על זרעותיו:

*

שני

(י) ועיני ישראל כבדו מאד לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם:

(כח) ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה והיה ימריעקב שני חיי שבע שנים וארבעים ומאת שנה: ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם. דבר אחר, שביקש גלגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו:

(כט) ויקרבו ימי ישראל למות כל מי שנאמר בו קריבה למות לא הגיע לימי אבותיו. [יצחק חי מאה ושמונים, ויעקב מאה ארבעים ושבע. בדוד נאמר קריבה, אביו חי ארבע מאות (ס"א שמונים) שנים והוא חי שבעים] ויקראו לבנו ליוסף למי שהיה יכולת בידו לעשות ויאמר לו אסנא מצאתי חן בעיניך שים נא ירך תחת ירכי והשבע ועשית עמדי חסד ואמת חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום גמול אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים ומרחשין תחת גופי, ושאינ מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, ושלא יעשוני מצרים עבודה זרה:

(ל) ושכבתה עם אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: ושכנתה עם אבותי. ו"ז זו מחבר למעלה לתחילת המקרא (הפסוק הקודם) שים נא ירך תחת ירכי והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי, ואתה תשאני ממצרים. ואין לומר ושכבתה עם אבותי, השכיבני עם אבותי במערה, שהרי כתיב אחריו ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם. ועוד, מצינו בכמה מקומות לשון שכיבה עם אבותיו היא הגויעה, ולא הקבורה, כמו (מ"א ב י') וישכב דוד עם אבותיו, ואחר כך ויקבר בעיר דוד:

(לא) ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל תעלא בעדניה סגיד ליה על ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. דבר אחר על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלמה שאין בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא, ועוד שנשבה לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו: פ

פרק מח

(א) והיה אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ גושן, הלך אפרים אצל אביו למצרים והגיד לו וינח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים. כדי שיברכם יעקב לפני מותו:

(ב) ויגד ליעקב המגיד ליעקב, ולא פרש מי, והרבה מקראות קצרי לשון ויאמר הנה בנך יוסף בא אלי ויתחזק ישראל וישב על המטה. אמר אף על פי שהוא בני, מלך הוא ואחלוק לו כבוד. מכאן שחולקין כבוד למלכות, וכן משה חלק כבוד למלכות (שמות יא ח) וירדו כל עבדיך אלה אלי, וכן אליהו (מ"א יח מו) וישנס מתניו וגו':

(ג) ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי נראה אלי בלוי בארץ כנען ויברך אתי:

(ד) ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתך לקהל עמים בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים, ואף על פי שאמר לי (לעיל לה יא) גוי וקהל גוים, גוי אמר לי על בנימין, קהל גוים הרי שנים לבד

על-אחייך שכם ממש, היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך אשר לקחתו מיד האמרי בחרבי ובקשתיו: פ

בכרזי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נתכנסו סביבותיהם להזדווג להם וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן.

דבר אחר, שכם אחד היא הבכורה, שיטלו בניו שני חלקים, ושכם לשון חלק הוא, והרבה יש לו דומים במקרא, (תהלים כא יג) כי תשיתמו שכם, תשית שונאי לפני לחלקים, (שם ס ח) אחלקה שכם, (הושע ו ט) דרך ירצחו שכמה, איש חלקו, (צפניה ג ט) לעבדו שכם אחד.

אשר לקחתו מיד האמרי. מיד עשו שעה מעשה אמורי. דבר אחר שהיה צד אביו באמרי פיו. בכרזי ובקשתי. היא חכמתו ותפלתו:

*

רביעי

פרק מט

(א) ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. ביקש גלגלות את הקץ, ונסתלקה שכינה ממנו והתחיל אומר דברים אחרים:

(ב) הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אלי ישראל אביכם:

(ג) ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני היא טיפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו. אוני. כוחי, כמו (הושע יב ט) מצאתי און לי, (ישעיה מ כו) מרוב אונים, (שם פס' כט) ולאין אונים יתר שאת ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה, לשון נשיאות כפים ויתר עז. במלכות, כמו (ש"א ב י) ויתן עוז למלכו. ומי גרם לך להפסיד כל אלה - :

(ד) פחז כמים אל-תותר כי עליית משכבי אביך או חללת יצועי עליה: פ

פחז כמים. הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם, לכך. אל תותר. אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך. ומהו הפחז אשר פחזת. כי עלית משכבי אביך אז חללת (יצועי עלה), אותו שעלה על יצועי, שם שכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי.

פחז. שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכולו נקוד פת"ח, ואילו היה לשון עבר, היה נקוד חצוי קמ"ץ וחצוי פת"ח וטעמו למטה.

יצועי. לשון משכב, על שם שמציעים אותו על ידי לבדין וסדינין, והרבה דומים לו, (תהלים סג ז) אם זכרתך על יצועי, (שם קלב ג) אם אעלה על ערש יצועי:

(ה) שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרתיכם:

(ה) שמעון ולוי אחים בעצה אחת על שכם ועל יוסף. (לעיל לז יט-כ) ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגוהו, מי הם, אם תאמר ראובן או יהודה, הרי לא הסכימו בהריגתו, אם תאמר בני השפחות, הרי לא היתה שנאתן שלימה, שנאמר (שם פסוק ב) והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה וגו', יששכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם, על כרחך שמעון ולוי הם, שקראם אביהם אחים כלי חמס אמנות זו של רציחה, חמס הוא בידיהם, מברכת עשו היא, זו אמנות שלו היא, ואתם חמסתם אותה הימנו מכרתיכם. לשון כלי זיין, הסייף בלשון יוני

(יא) ויאמר ישראל אליוסף ראה פניך לא פללתי לא מלאני לבי לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד. פללתי. לשון מחשבה, כמו (ישעיה טז ג) הביאי עצה עשו פלילה והנה הראה אתי אלהים גם אתיוצא:

(יב) ויוצא יוסף אתם מעם ברביו לאחר שנשקם הוציאים יוסף מעם ברכיו כדי לישבם, זה לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולברכם וישתחו לאפיו כשחזר לאחוריו מלפני אביו ארצה:

(יג) ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו משמאל ישראל הבא לקראת חברו ימינו כנגד שמאל חברו, וכיון שהוא הבכור מיומן לברכה ואת מנשה בשמאלו מימין ישראל וגש אגיו:

(יד) וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה שכל את ידיו כי מנשה הבכור: שכל את ידיו. כתרגומו אחכמנון, בהשכל וחכמה השכיל את ידיו (לכך, ומדעת), כי יודע היה כי מנשה הבכור, ואף על פי כן לא שת ימינו עליו:

(טו) ויברך אתיוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו אברקם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד היום הזה:

(טז) המלאך הגאל אתי מברך מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, כענין שנאמר (לעיל לא יא-ג) ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב וגו' אנכי האל בית אל ויברך את הנערים מנשה ואפרים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברקם ויצחק וידגו לרב כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם בקרב הארץ:

*

שלישי

(יז) וירא יוסף ברישית אביו ודימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמדד יד אביו הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו להסיר אתה מעל ראש אפרים על ראש מנשה:

(יח) ויאמר יוסף אל אביו לא יכין אבי ברוח הבכר שים ימינך על ראשי:

(יט) וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי שהוא הבכור גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל שעתיד גדעון לצאת ממנו, שהקדוש ברוך הוא עושה נס על ידו ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו שעתיד יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ, וילמד תורה לישראל וירעו יהיה מלא הגנים. כל העולם יתמלא בצאת שמעו כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון:

(כ) ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישמך אלהים באפרים וכמנשה בך יכדך ישראל. הבא לברך את בניו, יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו שימך אלהים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה: וישם את אפרים. בברכתו לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים:

(כא) ויאמר ישראל אליוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם:

(כב) ואני נתתי לך לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואי זו, זו שכם, שנאמר (יהושע כד לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם שכם אחד

ולו יקרה עמים. אסיפת עמים, שהיו"ד עיקר היא ביסוד, כמו (יחזקאל כח ז) יפתך, ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה והם נקראים עיקר נופל, כגון נו"ן של נוגף ושל נושך, ואל"ף (איוב יג ז) שבאחותי באזניכם, (יחזקאל כא כ) ושבאבחת חרב (מ"ב ד ב) ואסוך שמן. אף זה יקרה עמים, אסיפת עמים, שנאמר (ישעיהו יא י) אליו גוים ידרשו, ודומה לו (משלי ל יז) עין תלעג לאב ותבז ליקהת אם, לקבוץ קמטים שבפנים מפני זקנתה. ובתלמוד (יבמות קו): דיתבי ומקהו אקהתא בשוקי דנהרדעא, ויכול היה לומר קהית עמים:

(יא) אֶסְרִי לְגִפְנֵי עִירָה עִירָו וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו אֹסְרֵי לִנְפֹו עִירוֹ. נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעין, איש יהודה יאסר לגפן עיר אחד ויטענו מגפן אחת, ומשורק אחד בן אתון אחד. שַׂקְהָ. זמורה ארוכה, קווי"ד בלע"ז [עריס] בַּסֵּם בִּינֵי לְבָשׁוֹ כֵּל זֶה לְשׁוֹן רִיבּוֹי יִין וְבָרִים עֲנֻכִּים סוּתָה סוּתָו. לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא:

אֹסְרֵי. כמו אוסר, דוגמתו (תהלים ק"ג ז) מקימי מעפר דל, (שם קכג א) היושבי בשמים, וכן בני אתנו כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח. גפן הם ישראל, עירה זו ירושלים. שורקה אלו ישראל (ירמיה ב כא) ואנכי נטעתך שורק.

בְּנֵי אֶתְנֹו. יבנון היכליה, לשון שער האיתון בספר יחזקאל (מ טו). ועוד תרגמו בפנים אחרים גפן אלו צדיקים. בני אתונו עבדי אורייתא באלפן, על שם (שופטים ה י) רוכבי אתונות צהורות. כבס ב"ן. יהא ארגון טב לבושהי, דומה ל"ן, וצבעונין הוא לשון סוטה, שהאשה לובשת ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פרשו בתלמוד לשון הסתת שכרות במסכת כתובות (דף ק"א): ועל היין, שמא תאמר אינו מרה, תלמוד לומר סוטה.

(יב) חֲכָלִילֵי עֵינַיִם מִיַּיִן חֲכָלִילֵי. לשון אודם, כתרגומו, וכן (משלי כג כט) למי חכלילות עינים, שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין וְלִבְכָּ שְׁנַיִם מִחֶלֶב. מרוב חלב [שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן, וכן פירוש המקרא, אדום עינים יהא מרוב יין, ולבן שנים יהא מרוב חלב]. ולפי תרגומו עינים לשון הרים, שמשם צופים למרחוק. ועוד תרגמו בפנים אחרות, לשון מעיינות וקלוח היקבים. נעוהי, יקבים שלו, ולשון ארמי הוא במסכת עבודה זרה (דף עד): נעוא ארתחו. יחורן בקעתיה, תרגם שנים לשון (ש"א יד ד) שני הסלעים: פ

(יג) זְבוּלָן לְחֹף יָמַיִם יִשְׁכֵּן. על חוף ימים תהיה ארצו. חוף כתרגומו ספר, מרק"א בלע"ז [גבול], והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות, במקום הנמל, שאניות מביאות שם פרקמטיא, שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה (דברים לג יח) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך, זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים והוא לְחֹף אֲנִיתִי וְיִרְכָּתוּ עַל-צִידָן. סוף גבולו יהיה סמוך לצידון. ירכתו, סופו, כמו (שמות כו כב) ולירכתי המשכן: ס

(יד) וְשִׁשְׁכָר חֲמֹר גָּרַם חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משאוי כבד רִבְעֵן בֵּין הַמִּשְׁפָּתַיִם. כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לנוח רובץ לו בין התחומין בתחומי העירות שמוליך שם פרקמטיא:

(טו) וַיֵּרָא מִנְחָה כִּי טוֹב ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נִעְמָה וַיֵּט שְׁכֻמוֹ לְסִבְלָ עול תורה וַיְהִי לְכָל אַחֵיו ישראל לְמִס־עֲבָד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבורין, שנאמר (דה"א יב לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים, מאתים ראשי סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על פיהם: ס

מכ"ר. דבר אחר מכרתיהם. בארץ מגורתם נהגו עצמן בכלי חמס, כמו (יחזקאל טז ג) מכרתיוך ומלדתיוך, וזה תרגום של אונקלוס:

(ו) בְּסֻדָּם אֶל־תִּבְא נַפְשֵׁי זֶה מעשה זמרי, כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה, ואמרו לו זו אסורה או מותרת, אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך, אל יזכר שמי בדבר, שנאמר (במדבר כה יד) זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני, ולא כתב בן יעקב בְּקִהְלָם כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי את כל העדה על משה ועל אהרן אֶל־תִּתְחַד כְּבֹדֵי שֵׁם, אל יתחד עמהם שמי, שנאמר (במדבר טז א) קרח בן יצהר בן קהת בן לוי, ולא נאמר בן יעקב, אבל בדברי הימים כשנתיחסו בני קרח על הדוכן, נאמר (דה"א ו כב) בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל. אֵל תַּחַד כְּכֹוֹלֵי. כבוד לשון זכר הוא, ועל כרחק אתה צריך לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי אל תתיחד עמם, כמו (ישעיה יד כ) לא תחד אתם בקבורה כִּי בְּאִפְסֵם הִרְגוּ אִישׁ וְבִרְצָנָם עֲקָרוּ שׁוֹר:

כִּי נִלְפַס הִרְגוּ אִישׁ. אלו חמור ואנשי שכם, ואינם חשובין כולם אלא כאיש אחד, וכן הוא אומר בגדעון (שופטים ו טז) והכית את מדין כאיש אחד, וכן במצרים (שמות טו א) סוס ורוכבו רמה בים, זהו מדרשו. ופשוטו אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו, באפם הרגו כל איש שכעסו עליו, וכן (יחזקאל יט ג) וילמד לטרף טרף אדם אכל:

וְכַלְוֹנִים עֲקָרוּ שׁוֹר. רצו לעקור את יוסף שנקרא שור, שנאמר (דברים לג יז) בכור שורו הדר לו. עקרו אישירוטו"ר בלע"ז [לכרות גידי השוק], לשון (יהושע יא ו) את סוסיהם תעקר:

(ז) אָרוּר אָפְסֵי כִּי עָזוּ אפילו בשעת תוכחה לא קלל אלא אפם, וזהו שאמר בלעם (במדבר כג ח) מה אקוב לא קבה אל וְעִבְרַתְם כִּי קִשְׁתֶּה אַחֲלָקֶם בְּיַעֲקֹב וְאִפְיָצֶם בְּיִשְׂרָאֵל: אַחֲלָקֶם כעקב. אפרידם זה מזה שלא יחא לוי במנין השבטים, והרי הם חלוקים. דבר אחר אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושבטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות, נתן לו תפוצתו דרך כבוד: ס

(ח) יְהוּדָה אֲמָתָה יוֹדוּךָ אֲמָתֶיךָ לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחם על מעשה תמר), וקראו יעקב בדברי ריצוי, יהודה לא אתה כמותם יִדְךָ בְּעַרְףְּ אִיבִידָ בִּימֵי דוּד, שנאמר (ש"ב כב מא) ואויבי תתה לי ערף וְשִׁתְּחוּ לִּי בְּנֵי אֲבִיךָ. על שם שהיו מנשים הרבה לא אמר בני אמך, כדרך שאמר יצחק (לעיל כז כט):

(ט) גֹּדֵר אֲרִיָּה יְהוּדָה על דוד נתנבא, בתחילה גור (שמואל ב' ה ב) בהיות שאול מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל, ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם, וזהו שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשרוי, בתחילתו מִטְרָף בְּנֵי עֲלִיתִי מִטְרָף. ממה שחשדתך (לעיל לז לג) בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו, וזהו יהודה שנמשל לאריה. בְּנֵי עֲלִיתִי. סלקת את עצמך, ואמרת (שם פס' כו) מה בצע וגו'. וכן מהריגת תמר שהודה (לעיל לח כו) צדקה ממני, לפיכך כרע רבץ וגו' בימי שלמה (מ"א ה ה) איש תחת גפנו וגו' כְּרַע רִבְעֵן בְּאֲרִיָּה וְכִלְבִּיא מִי יִקְמִנֵנוּ:

(י) לֹא-יִסּוֹר שִׁבְטֵי מִיְהוּדָה מדוד ואילך, אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט, שמונים על פי המלכות וּמְחַקֵּק מִבְּיַן רִגְלָיו תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל עַד כִּי-יָבֵא שִׁילָה שִׁילָה מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגם אונקלוס. ומדרש אגדה שילו, שי לו, שנאמר (תהלים עו יב) יובילו שי למורא וְלֹא יִקְהַת עַמִּים:

הנותן למי שפיר. על ידם שרו דבורה וברק שירה. ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה, במסכת סוטה (דף יג.). ותרגומו יתירי עדיה יפול חבול, והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח:

(כב) **בְּן פֶּרֶת יִסְפֵּךְ בֶּן פּוֹרֵת**. בן חן, והוא לשון ארמי אפריון נמטייה לרבי שמעון בסוף בבא מציעא (ק"ט). **בְּן פֶּרֶת עֲלֵי-עֵינַי** חנו נטוי על העין הרואה אותו **בְּנוֹת צִעְדָּה עֲלֵי-שׁוֹר**. בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביפיו. ובנות הרבה צעדה, כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם. עלי שור. על ראיתו, כמו (במדבר כד ז') אשורנו ולא קרוב. ומדרשי אגדה יש רבים, וזה נוטה לישוב המקרא.

פּוֹרֵת. ת"ו שבו הוא תקון הלשון, כמו (קהלת ג יח) על דברת בני האדם.

שׁוֹר. כמו לשור. **עֲלֵי שׁוֹר**. בשביל לשור. ותרגום של אנקלוס בנות צעדה עלי שור תרין שבטין יפקון מבנויה וכו'. וכתב בנות על שם בנות מנשה בנות צלפחד שנטלו חלק בשני עברי הירדן. ברי דיסי יוסף פורת לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אגדה המתישבים על הלשון, בשעה שבה עשו לקראת יעקב, בכולן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות, וברחל כתיב (לעיל ג ז) נגש יוסף ורחל וישתחוו. אמר יוסף, רשע הזה עינו רמה, שמא יתן עיניו באמי, יצא לפניו ושרבב קומתו לכסותה, והוא שברכו אביו בן פורת, הגדלת עצמך יוסף עלי עין של עשו, לפיכך זכית לגדולה.

בנות לעדה עלי שור. להסתכל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו לענין שלא תשלוט בזרעו עין רעה, ואף כשברך מנשה ואפרים ברכם כדגים שאין עין רעה שולטת בהם:

(כג) **וַיִּמְרְרוּהוּ וַיְרַבּוּ** וימררוהו אחיו, וימררוהו פוטיפר ואשתו לאסרו, לשון (שמות א יד) וימררו את חייהם. **וַיִּכְנֹסוּ**. נעשו לו אחיו אנשי ריב. ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם כן היה לו לנקד ורבו, כמו (במדבר כ ג) המה מי מריבה אשר רבו וגו'. ואף אם לשון רבית חצים הוא, כך היה לו להנקד. ואינו אלא לשון פעלו, כמו שמו שמים (ירמיה ב יב), שהוא לשון הושמו, וכן (איוב כד כד) רומו מעט, שהוא לשון הורמו. אלא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים, ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם, נעשו אנשי ריב. וכן (ישעיה כג ב) דמו יושבי אי, כמו דמו. וכן תרגם אנקלוס ונקמוהו **וַיִּשְׁטַמְדוּהוּ בְּעֲלֵי חֲצִיצִים**. שלשונם כחץ. ותרגומו לשון (במדבר לא לו) ותהי המחצה, אותן שהיו ראויים לחלוק עמו נחלה:

(כד) **וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ נְתִישְׁבָה בַחֲזֵק**. קשתו, חזקו **וַיִּפּוּזוּ זֶרְעֵי יְדֵי מִיַּד אָבִיר יַעֲקֹב מִשֶּׁם רַעָה אֲבֹן יִשְׂרָאֵל**:

ויפוזו זרועי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון (מלכים א' י יח) זהב מופז, זאת היתה לו מידי הקדוש ברוך הוא שהוא אביר יעקב, ומשם עלה להיות רעה אבן ישראל, עיקרן של ישראל לשון (זכריה ד ז) האבן הראשה לשון מלכות. ואנקלוס אף הוא כך תרגמו. ותשב. ותבת בהון נביאותיה, החלומות אשר חלם להם, על דקים אוריתא בסתרא, תוספת הוא ולא מלשון עברי שבמקרא, ושוי תוקפא רוחצניה, תרגום של באתן קשתו, וכך לשון התרגום על העברי ותשב נבואתו, בשביל שאיתנו של הקדוש ברוך הוא היתה לו לקשת ולמבטח. בכך יתרמא דהב על דרעוהי, לכך ויפוזו זרועי ידיו, לשון פז. (וראה ברשי"י להלן פס' כו פירוש נוסף)

אבן ישראל. לשון נוטריקון אב וכן, אבהן ובנין, יעקב ובניו:

(כה) **מֵאֵל אָבִיר הִיִּתָּה לך זאת והוא יעזרך וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי וְעַם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיָּה לְךָ, כְּשֵׁלָא שְׁמַעַת לְדַבְּרֵי אֲדוֹנֶיךָ וְהוּא יִבְרַכְךָ וַיְבָרְכֶךָ בְּרִכַּת שְׁמַיִם מֵעַל בְּרִכַּת תְּהוֹם רִבְעַת תַּחַת בְּרִכַּת שָׁדַיִם**

ויט שכמו. השפיל שכמו, כמו (שמואל ב' כב י') ויט שמים, (תהלים עח א) הטו אזנכם. ואנקלוס תרגמו בפנים אחרים, ויט שכמו לסבל מלחמות ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר, ויהי האויב כבוש תחתיו למס עובד:

(טז) **הֲיֵן יְדֵינִי עֲמֹו יִנְקָם נִקְמַת עַמּוֹ מִפְּלִשְׁתִּים**, כמו (דברים לב לו) כי ידיו ה' עמו **כְּאֶחָד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל**. כל ישראל יהיו כאחד עמו ואת כולם ידיו, ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל, כמיוחד שבשבטים, הוא דוד שבה מיהודה:

(יז) **יְהִירְדֵן נַחֲשׁ עֲלֵי-רִדְךָ שְׁפִיפֵן** הוא נחש. ואומר אני שקרוי כן על שם שהוא נושף, כמו (לעיל ג טו) ואתה תשופנו עקב **עֲלֵי-אַרְצָה הַנְּשֻׁף עֲקֵבֵי-סוּסִים וַיִּפֹּל רֶכְבּוֹ אַחֲרָיו**. כך דרכו של נחש, ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס, ונפול רכבו אחר שלא נגע בו. ודוגמתו מצינו בשמשון (שופטים טז כט) וילפת שמשון את שני עמודי התור וגו' ושעל הגג מתו. ואנקלוס תרגם כחיו חורמן, שם מין נחש, שאין רפואה לנשיכתו, והוא צפעוני, וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם. וכפתנא, כמו פתן. יכמון, יארוב:

(יח) **לִישׁוּעַתְךָ קִנִּיתִי יְקִיָּה**. נתנבא שניקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר (שופטים טז כח) זכרני נא וחזקני נא אך הפעם וגו':

*

חמישי

(יט) **גֵּד גְּדוּד יִגְדוּנֵנוּ** כולם לשון גדוד הם, וכך חברו מנחם. ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתי"ן, יש לומר גדוד שם דבר צריך שני דלתי"ן, שכן דרך תיבה בת שתי אותיות לכפול בסופה, ואין יסודה אלא שתי אותיות, וכן אמר (משלי כו ב) כצפור לנוד, מגזרת (איוב ז ד) ושבעתי דודים, (שופטים ה כז) שם נפל שדוד, מגזרת (תהלים צא ו) ישוד צהרים, אף יגוד, יגודנו, וגדוד, מגזרת אחת הם. וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול, כמו יגוד, יגוד, יגוד, יגוד, ישוד, ישוד, וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים הוא כפול, כמו ויתגודד, יתרום, יתבולל, יתעודד. ובלשון מפעיל (תהלים קמו ט) יתום ואלמנה יגודד, (ישע' מט ה) לשובב יעקב אליו, (שם נח יב) כמו שובב נתיבות. יגודנו האמור כאן אינו לשון שפעילוהו אחרים, אלא כמו יגוד המנו, כמו (ירמיה י כ) בני יצאוני, יצאו ממני. גד גדוד יגודנו. יגודים יגודו המנו, שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ.

וְהוּא יִגְד עֲקֵב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש. **עַקֵּב**. בדרך ובמסלולם שהלכו ישובו, כמו (תהלים עז כ) ועקבותיך לא נודעו, וכן (שה"ש א ח) בעקבי הצאן, בלשון לע"ז תרצי"ש [עקבות]: ס

(כ) **מֵאִשְׁרַי שְׁמֵנָה לְחֶמֶוּ** מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן, שיהיו זיתים מרובים בחלקו, והוא מושך שמן כמעין. וכן ברכו משה (דברים לג כד) וטובל בשמן רגלו, כמו ששינו במנחות (דף פה:) פעם אחת הצרכו אנשי לודקיא לשמן וכו' **וְהוּא יִתֵּן מֵעֵדְנֵי-מִלְּךָ: ס**

(כא) **נִפְתְּלֵי אֵילָה שְׁלַחָה** זו בקעת גנוסר שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ. אילה שלוחה. אילה משולחת לרוץ **הַנִּתְּן אֲמֵרֵי-שֹׁפָר: ס**

הנותן למי שפיר. כתרגומו. דבר אחר על מלחמת סיסרא נתנבא (שופטים ד ו) ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו', והלכו שם בזרזות, וכן נאמר שם לשון שלוח (שופטים ה טו) בעמק שלח ברגליו.

(כט) וַיִּצְוּ אוֹתָם וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאסֵף אֶל-עַמִּי עַל שֵׁם שִׁמְכוֹנִישׁין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש אסיפה בלשון עברי שהיא לשון הכנסה, כגון (שופטים יט טו) ואין איש מאסף אותם הביתה, (דברים כב ב) ואספתו אל תוך ביתך, (ויקרא כג ט) באספכם את תבואת הארץ, הכנסתם לבית מפני הגשמים, (שמות כג טז) באסף את מעשיך. וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה קָבְרוּ אַתִּי אֶל-אֲבֹתַי עִם אבותי אֶל-הַמְעָרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה עַפְרוֹן הַחֲתָנִי:

(ל) בַּמְעָרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמְכֹּפֵלָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵימִמְרָא בְּאַרְצָא נִגְעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאַתִּי עַפְרוֹן הַחֲתָנִי לְאַחֲזֵת קֶבֶר: (לא) שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֶת־שָׂרָה אֲשֶׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֶת־רַבְקָה אֲשֶׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לְאָה: (לב) מְקַנָּה הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ מֵאַתִּי בְּגִיחָת:

(לג) וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֵּת אֶת־בְּנָיו וַיֹּאסֵף רַגְלָיו הַכֵּנִס רַגְלָיו אֶל־הַמְטָה וַיָּנֹעַ וַיֹּאסֵף אֶל־עַמְּיוֹ. ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה יעקב אבינו לא מת:

פרק נ

(א) וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְכֶּה עָלָיו וַיִּשְׁקְלוּ:

(ב) וַיִּצְוּ יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הַרְפָּאִים לְחַנֵּט אֶת־אֲבִיו עִנִּין מַרְקַחַת בשמים הוא וַיַּחַנְטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל:

(ג) וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם הַשְּׁלִימוֹ לוֹ יְמֵי חַיֵּיתוֹ עַד שִׁמְלָאוֹ לוֹ אַרְבַּעִים יוֹם כִּי בָן יִמְלָאוּ יְמֵי חַיֵּיתוֹ וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מֵצָרִים שְׁבַע יוֹם. ארבעים לחניטה, ושלושים לבכיה, לפי שבאה להם ברכה לרגלו, שכלה הרעב, והיו מי נילוס מתברכין:

(ד) וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי כְּבִיתוֹ וַיִּדְבֶּר יוֹסֵף אֶל־בְּרָתוֹ לֵאמֹר אֲסַנָּא מְצֵאתִי חָן בְּעֵינַיִךְ דְּבְרַרְנָא בְּאַזְנֵי פְרָעָה לֵאמֹר:

(ה) אֲבִי הַשְּׁבִיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנֹכִי מֵת בְּקֶבֶרִי אֲשֶׁר כְּרִיתִי לִי כִפְשׁוֹטוֹ כְּמוֹ (שמות כא לג) כי יכרה איש. ומדרשו עוד מתישב על הלשון, כמו אשר קניתי. אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה, ועוד מדרשו לשון כרי, דגור, שנטל יעקב כל כסף וזהו שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי, ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה בְּאַרְצָא כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶהנָא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אֲבִי וְאֶשְׁבָּה:

(ו) וַיֹּאמֶר פְּרָעָה עֲלֶה וּקְבֵר אֶת־אֲבִיךָ בְּאֲשֶׁר הַשְּׁבִיעֵךְ. ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך. אבל ירא לומר עבור על השבועה, שלא יאמר אם כן אעבור על השבועה שנשבעת לך שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודף על שבעים לשון ואתה אינך מכיר בו, כדאיתא במסכת סוטה (דף לו):

(ז) וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כְּלֵי־עֲבָדָיו פְּרָעָה וְקָנִי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֲרִיזֵי מֵצָרִים: (ח) וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאָחָיו וּבֵית אָבִיו רָק טָפָס וְצֵאֵנָם וּבְקֶרֶם עֲזָבוּ בְּאַרְצָא גִזְוֶן: (ט) וַיַּעַל עַמּוֹ גַּם־רַבֵּב גַּם־פְּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחְנֶה כְּבֹד מְאֹד:

(י) וַיָּבֵאוּ עַד־גְּזֵן הַאֲטֹד מוֹקֵף אֲטָדִין הֵיךְ. ורבותינו דרשו על שם המאורע, שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו כתרם של יוסף תלוי בארונם של יעקב, עמדו כולו ותלו בו כתריהם, והקיפוהו כתרים כגון המקף סייג של קוצים אֲשֶׁר בַּעֲבֵר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפָּד גְּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אַבְל שְׁבַעַת יָמִים:

וּרְחַם. ברכתא דאבא ודאמא, כלומר יתברכו המולידים והיולדות, שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראויה להריון, והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן. **קָלִיס.** כמו (שמות יט יג) ירה יירה, דמתרגמינן אישתדאה ישתדי, אף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחץ:

(כו) **בְּרִכַּת אָבִיךָ גָּבְרִי עַל־בְּרִכַּת הוֹרֵי הַבְּרִכוֹת** שברכני הקדוש ברוך הוא גברו והלכו על הברכות שברך את הורי. **סוּלִי.** לשון הריון, שהרוני במעי אמי, כמו (איוב ג ג) הורה גבר **עַד־תֵּאָזַת גִּבְעַת עוֹלָם תִּהְיֶינָה** לְרָאשׁ יוֹסֵף תְּהִיּוֹן. כולם לראש יוסף ולקְדַד נְזִיר אָחִיו. פרישא דאחוחי, שנבדל מאחיו, כמו (ויקרא כב ב) וינזרו מקדשי בני ישראל, (ישעיה א ד) חרו אחור.

ורבותינו דרשו ותשב באיתן קשתו על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחץ. ויפז זרעי ידיו, כמו ויפוז, שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו. מידי אביר יעקב, שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו' כדאיתא בסוטה (דף לו:). ואוקלוס תרגם תאות גבעת עולם, לשון תאוה וחמדה, וגבעות לשון (שמאל א' ב ח) מצוקי ארץ, שחמדתן אמו והזקיקתו לקבלם:

עַד תְּלוֹת גִּבְעוֹת עוֹלָם. לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם, שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים, מגעת עד ארבע קצות העולם שנאמר (לעיל כח יד) ופרצת ימה וקדמה וגו', מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק. לאברהם אמר (לעיל יג יט) שא נא עניך וראה צפנה וגו', כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה, ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד, ליצחק אמר (לעיל כו ג) כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה וגו', זהו שאמר ישעיה (נח יד) והאכלתיך נחלת יעקב אביר, ולא אמר נחלת אברהם.

תְּלוֹת. אשמול"ץ בלע"ז [גבול], כך חברו מנחם בן סרוק.

עַל תְּלוֹת. עד קצות, כמו (במדבר לד י) והתאויתם לכם לגבול קדמה, (שם לד ח) תתאו לבא חמת. ** פ

*

ששי

(כו) **בְּנִימִין וְזָב וַיְטַרְף** זאב הוא אשר יטרף, נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין (שופטים כא כא) וחטפתם לכם איש אשתו, בפילגש בגבעה, ונבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב, שנאמר (ש"א יד מז) ושאול לכד המלוכה וילחם וגו' במואב ובאדום ובכל אשר יפנה ירשיע **בְּבֶקֶר יֵאָכֵל עַד** לשון ביזה ושלל, המתורגם (במדבר לא יב) עדה. ועוד יש לו דומה בלשון עברית (ישעיה לג כג) אז חלק עד שלל מרבה, ועל שאול הוא אומר שעמד בתחילת פריחתן וזריחתן של ישראל **וְלָעָרֵב יִחַלֵּק שְׁלָל.** אף משתשקע שמשן של ישראל על ידי נבוכדנצר שיגלם לבבל. יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן, שנאמר (אסתר ח ז) הנה בית המן נתתי לאסתר. ואוקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש:

(כח) **כְּלֵי־אֱלֹהֵי שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל שָׁנִים עֶשְׂרִי וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיִּבְרָךְ אוֹתָם** והלא יש מהם שלא ברכם אלא קנטרן. אלא כך פירושו, וזאת אשר דבר להם אביהם מה שנאמר בענין. יכול שלא ברך לראובן שמעון ולוי, תלמוד לומר ויברך אותם, כולם במשמע **אִישׁ אֲשֶׁר כָּבְדֶבְתָּ** ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד **בִּרְךָ אֹתָם.** לא היה לו לומר אלא איש אשר כבדתי ברכו אותי, מה תלמוד לומר ברכו אותם, לפי שנתן ליהודה גבורתו של אריה, ולבנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של איל, יכול שלא כללן בכל הברכות, תלמוד לומר ברכו אותם:

(יא) וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֱבֶל בְּגָרְןָהּ הָאֵטוֹד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל־בְּבֶרֶךְ זֶה לְמִצְרַיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֶל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בָּעֵבֶר הִירְדָן:

(יב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי לֹו בֶן כְּאִשְׁךָ צִיּוּם. מהו אשר צום - :

(יג) וַיֵּשְׂאוּ אֹתוֹ בְּנֵי לֹו וְלֹא בְנֵי בְנָיו, שכך צום אל ישאו מטתי, לא איש מצרי, ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען, אלא אתם, וקבע להם מקום, שלושה למזרח וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כן. לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו (במדבר ב ב) איש על דגלו באתת, באות שמסר להם אביהם לשא מטתו ארצה כנען ויקברו אתו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחוזתו קבר מאת עפרן החתי על פני ממרא:

(יד) וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָה הוּא וְאָחִיו וְכָל־הָעֵלִים אִתּוֹ בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים אתו, ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר (לעיל פסוק ז) ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואחר כך (לעיל פסוק ח) כל בית יוסף ואחיו, אלא לפי שראו הכבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בהם כבוד לקבר את אביו אחרי קברו את אביו:

(טו) וַיֵּרָאוּ אָחִיו־יוֹסֵף בִּי־מַת אֲבִיהֶם מהו ויראו, הכירו במיתנו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעוד עמו על שלחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן ויאמרו לו ישתמנו יוסף והשב וישב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אתו:

לו ישתמנו. שמא ישתמנו. לו מתחלק לענינים הרבה, יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלואי, כגון (לעיל ל לד) לו יהי כדברך, (לעיל כג ג) לו שמעני, (יהושע ז ז) ולו האולנו, (במדבר יד ב) לו מתנו. ויש לו משמש בלשון אם ואולי, כגון (דברים לב כט) לו חכמו, (ישעיה מח יח) לוא הקשבת למצותי, (שמואל ב' יח יב) ולו אנכי שקל על כפי. ויש לו משמש בלשון שמא, לו ישתמנו, ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון אולי, כמו (לעיל כד לט) אולי לא תלך האשה אחרי, לשון שמא הוא, ויש אולי לשון בקשה כגון (שמו"ב טז יב) אולי יראה ה' בעיני, (יהושע יד יב) אולי ישיב ה' אותי, הרי הוא כמו (לעיל ל לד) לו יהי כדברך, ויש אולי לשון אם, (לעיל יח כד) אולי יש חמשים צדיקים.

(טז) וַיֵּצְאוּ אֶל־יוֹסֵף כמו (שמות ו יג) ויצום אל בני ישראל, צוה למשה ולאהרן להיות שלוחים אל בני ישראל, אף זה ויצוה אל שלוחם להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צוה, את בני בלהה שהיו רגילין אצלו, שנאמר (לעיל לז ב) והוא נער את בני בלהה לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר. שינו בדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו:

(יז) כִּדְהַתְּאֲמָרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שְׂאָנָא פִּשְׁעָא אֲחִיךָ וְחִטָּאתָם כִּירְעָה גְמִלוּךָ וְעַתָּה שְׂאָנָא לְפִשְׁעָא עֲבָדִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אם אביך מת אלהיו קיים, והם עבדיו ויגבר יוסף בדברם אליו:

(יח) וַיֵּלְכוּ גַם־אָחִיו מוֹסֵף עַל־הַשְּׁלִיחוֹת וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנְנּוּ לְךָ לְעֶבְדִים:

(יט) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֶל־תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי. שמא במקומו אני, בתמיהה, אם הייתי רוצה להרע לכם, כלום אני יכול, והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקדוש ברוך הוא חשבה לטובה, והיאר אני לבדי יכול להרע לכם:

(כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה בְּיָוֵם הַזֶּה לְהַחֲיִיתִי עִסְרָב:

*

שביעי

(כא) וְעַתָּה אֶל־תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם וַיִּנְחַם אוֹתָם וַיִּדְבֶּר עַל־לֵבָם. דברים המתקבלים על הלב, עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד, ועל ידיכם נודע שאני בן חורין, ואם אני הורג אתכם מה הבריות אומרות כת של בחורים ראה ונשתבח בהן, ואמר אחי הם, ולבסוף הרג אותם, יש לך אח שהורג את אחיו. דבר אחר, עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד וכו':

(כב) וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וְבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשְׂרֵת שָׁנִים:

מפטיור (כג) וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בְּרַמְנִשָּׁה יָלְדוּ עַל־בְּרַכְיָה יוֹסֵף. כתרגומו, גדלן בין ברכיו:

(כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאַל־הִיִּם פְּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהָעֵלָה אֶתְכֶם מִדְּהָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב: (כה) וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פְּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהָעֵלְתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה: (כו) וַיָּמָת יוֹסֵף בְּרַמְנִשָּׁה וְעֶשְׂרֵת שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אוֹתוֹ וַיִּישֶׂם בְּאָרוֹן בְּמִצְרַיִם: חזק

***

לליל הערבית: ההדגשה בפסוק היא של דיבור המתחיל ברש"י. * כשיש דיבור ארוך ברש"י, בד"כ הוא לא שולב בתוך הפסוק אלא נכתב בסופו, אחרי הפסוק (ומסומן ע"י כוכבית*). * כשיש על פסוק אחד ביאורי רש"י קצרים וארוכים, בד"כ הקצרים שולבו בתוך הפסוק, והארוכים נכתבו בסופו, אחרי הפסוק (ומסומנים ע"י כוכבית*).

לעיתים לצורך הרצף שולבו הדיבורים ברש"י כסדר הפסוק, גם כשבמקור הרש"י מופיע קודם הדיבור על סוף הפסוק ואח"כ הדיבור על תחילתו, במקרה כזה זה סומן ב- ** בסוף הפסוק. כמו"כ מובעו של הרש"י המשולב עלולים להיות שגיאות קלים בדיבור המתחיל (כגון פתיחת וגו') או במיקומו. את הכללים בהרחבה ניתן לראות במבוא לגיליון פרשת בראשית.

כל הזכויות שמורות. ©

ניתן להשיג את הגליון (וכן גליונות קודמים) במאגר העלונים הממוחשב של 'דרשו'.

מהדורת כתב ל"י - ניתן להשיג במערכת שבת' בקול הלשון.

וכן ניתן להשיג במייל - 2711526@GMAIL.COM

יש מהדורה בכתב גדול יותר - להשיג במייל הנ"ל

הארות הערות ותיקוני טעויות יתקבלו בברכה 05276-13331

ייש"כ להרה"ג דוד היינמן שליט"א על סיועו בעריכת הגליון